

Triodos Bank

Minimumeisen

Minimumeisen

Sinds haar oprichting in 1980 zet de Triodos Bank zich in voor een samenleving die de kwaliteit van leven voor iedereen beschermt en bevordert en waarin menselijke waardigheid centraal staat. De Triodos Bank stelt particulieren, organisaties en bedrijven in staat hun geld te gebruiken op een manier die mens en milieu ten goede komen. De bank bevordert duurzame ontwikkeling door haar klanten duurzame financiële producten en hoogwaardige diensten aan te bieden.

Onze missie - geld op een bewuste manier gebruiken om een positieve ontwikkeling in de samenleving tot stand te brengen, waarbij de menselijke waardigheid centraal staat - is sinds onze oprichting een leidend beginsel geweest en heeft veel weerklank gevonden in de samenleving en de financiële sector.

Reikwijdte van dit document

De minimumeisen van Triodos Bank zijn de absolute minimumeisen die Triodos Bank hanteert met betrekking tot al haar directe beleggingsactiviteiten en kredietovereenkomsten. De minimumeisen worden toegepast op basis van ecologische, economische en maatschappelijke effecten. De minimumeisen vormen ook de basis voor de aanvaardingscriteria voor de lopende bank- en spaarrekeningen van zakelijke cliënten, voor leveranciers en daar de leveranciers van, en voor de betrekkingen met de beleggingswereld. De minimumeisen worden toegepast op basis van redelijkheid en evenredigheid, met als voornaamste doel onredelijke eisen voor onze kleinste cliënten te voorkomen. Alle partijen waarmee Triodos Bank in zee gaat, dienen (de geest van) de minimumeisen van Triodos Bank te respecteren.

Waar de relaties van onze klant relevant zijn (bijvoorbeeld in de toeleveringsketen), wordt dit specifiek vermeld in de minimumeisen.

De minimumeisen zijn gebaseerd op onze waarden. Voor alle financiële activiteiten van Triodos Bank zijn de minimumeisen verankerd in de financierings- en beleggingsprocessen¹. Waar relevant en mogelijk passen wij normen uit de sector toe, bijvoorbeeld de IFC Performance Principles voor fondsen voor financiële inclusiviteit en hernieuwbare energieprojecten in opkomende markten.

Als wij in dit document verwijzen naar 'ondernemingen', dan bedoelen wij hiermee onze zakelijke klanten, instellingen, NGO's, stichtingen, leveranciers en andere organisaties die wij financieren. Het betreft al onze zakelijke klanten en directe investeringsklanten en gefinancierde projecten, alsook beursgenoteerde ondernemingen via speciale investeringsfondsen.

Markt en kernactiviteiten

Triodos Bank werkt aan haar missie in drie kerndivisies. Triodos Bank, de spaar- en krediettak, actief in Nederland, België, Duitsland, Spanje en het Verenigd Koninkrijk; Triodos Investment Management, wereldwijd actief als impactinvesteerder; en Triodos Regenerative Money Centre, dat baanbrekende initiatieven ondersteunt die katalyseren, gemeenschappen opbouwen en veranderingen teweegbrengen ten gunste van ecosystemen, mensen en de samenleving, voornamelijk via donaties en katalytisch geld.

Triodos wil haar missie als duurzame bank op drie manieren realiseren:

Als een waardengedreven dienstverlener: Klanten willen niet alleen duurzame producten en diensten, maar ook eerlijke prijzen en een betrouwbare service. Triodos Bank wil met haar aanbod van producten en diensten duurzame ontwikkeling bevorderen. En zij doet dit binnen het kader van betekenisvolle, transparante relaties met haar klanten en de ondernemingen waarin we investeren.

Als relatiebank en investment manager: De dienstverlening van Triodos Bank is gebaseerd op het verdiepen en ontwikkelen van langetermijnrelaties met haar klanten en beleggingen. Relaties worden onderhouden via verschillende online en offline kanalen, waaronder kantoren waar klanten collega's persoonlijk ontmoeten en op community evenementen. Via onze fondsen bouwen wij langetermijnrelaties op met de ondernemingen waarin we investeren. Triodos Bank streeft naar een brede klantenbasis die nauw verbonden is met haar missie - een combinatie van particuliere en zakelijke klanten die er bewust voor hebben gekozen om bij Triodos Bank te bankieren. Hoe dit precies in zijn werk gaat, verschilt van land tot land. De diensten van de bank hebben zich in elk van de landen waar zij werkzaam is op verschillende wijze ontwikkeld, afhankelijk van het ontwikkelingsstadium van de bankidentiteit in kwestie.

Als voortrekker in duurzame financiering: Triodos Bank wil niet alleen het bewust omgaan met geld bevorderen binnen haar eigen organisatie, maar ook in de financiële sector als geheel. Zij stimuleert het publieke debat als voortrekker van waardengedreven bankieren en impactbeleggen die de economie kan transformeren.

Onze strategie

Finance Change - Change Finance

Triodos Bank wil verandering financieren en geld laten werken om positieve maatschappelijke, ecologische en culturele verandering te bewerkstelligen. Om ervoor te zorgen dat ze deze gebieden positief beïnvloedt, wil zij investeren in bedrijven met een positieve impact en gebruik maken van het 'echte' geld dat spaarders en beleggers aan de bank toevertrouwen. Daarnaast verkent Triodos Bank nieuwe financieringsmodellen en

¹ <https://www.triodos.com/download-centre>

nieuwe manieren om geld aan te trekken voor baanbrekende ideeën. Triodos Bank wil ook invloed uitoefenen op de financiële sector om de manier van financieren te veranderen door transparanter, diverser en duurzamer te worden.

In essentie streeft Triodos Bank naar een maximale positieve impact, waarbij winstgevendheid slechts een middel is om een duurzaam doel te bereiken. Winst kan en wordt - op grote schaal - beschouwd als een maatstaf voor bedrijfsprestaties. Het zegt echter niets over de werkelijke impact van de producten, diensten en activiteiten van een bedrijf.

Triodos Bank verbindt spaarders en beleggers die de wereld willen veranderen met duurzame ondernemers, organisaties en bedrijven in geselecteerde sectoren. Wij hebben een track record opgebouwd in het financieren van organisaties die bijdragen aan het maken van een positieve impact.

Milieu. Triodos Bank vindt dat winst niet ten koste hoeft te gaan van het milieu. Daarom helpen wij onze klanten om een positief verschil voor te maken voor de omgeving die we met elkaar delen.

Cultuur. Triodos Bank gelooft dat cultuur een sterke kracht is om positieve verandering tot stand te brengen, waarmee creativiteit en innovatie in het bedrijfsleven en mogelijkheden voor persoonlijke ontwikkeling worden gestimuleerd.

Maatschappelijk. De maatschappelijke ondernemingen die wij financieren, werken aan de verbetering en verrijking van het leven van miljoenen mensen. Deze ondernemingen pakken ongelijkheid en onrecht aan en ontwikkelen zo sterke gemeenschappen.

Aanpak

Als waardegedreven bank stelt Triodos eerst de positieve en negatieve gevolgen van een activiteit vast, voordat zij de beslissing neemt om te financieren of te schenken. Vervolgens wordt het risico en het rendement beoordeeld.

Impact, risico en rendement verhouden zich als volgt tot elkaar:

Impact

Wij willen een duurzame impact maken. Als we het over impact hebben, gaat het erom wat onze handelingen, met name financiering en investeringen, concreet betekenen voor mensen en voor onze planeet. Impact betekent het effect dat onze financiële beslissingen hebben op de buitenwereld, niet alleen op transactie-niveau, maar ook op het niveau van maatschappelijke en ecologische systemen. De gevolgen kunnen positief en/of negatief zijn. Triodos Bank streeft ernaar om positieve resultaten neer te zetten. Met de minimumeisen willen wij negatieve impact vermijden.

Risico

Omdat ons uitgangspunt is om op lange termijn meer impact te sorteren, is het van essentieel belang dat wij financieel veerkrachtig zijn. Daarom concentreren wij ons op het aanhouden van een krediet- en beleggingsportefeuille van constante hoge kwaliteit.

Door minimumeisen toe te passen, sluiten wij de meeste duurzaamheidsrisico's zoals die door de regelgevers zijn gedefinieerd uit.

Rendement

Wij zijn erin geslaagd over een langere periode stabiele, eerlijke rendementen te behalen. Voor ons zijn financiële prestaties belangrijk omdat een veerkrachtige financiële instelling essentieel is voor het bewerkstelligen van blijvende, duurzame verandering.

De aanpak van Triodos Bank om een positieve impact te bereiken houdt in:

- Het identificeren van duurzame activiteiten en initiatieven, bedrijven, organisaties en projecten die Triodos Bank kan financieren, waarin wij kunnen investeren of die wij kunnen ondersteunen met donaties of katalytisch geld.
- Het selecteren van bedrijven, organisaties en projecten die de beoogde positieve maatschappelijke, culturele of ecologische impact zullen opleveren.
- Het evalueren van de beweegredenen van de mensen die betrokken zijn bij bedrijven, organisaties en projecten, alsook van de haalbaarheid van hun doelstellingen en hun vermogen om deze te verwezenlijken.
- Het ervoor zorgen dat klanten, bedrijven, organisaties en projecten die wij financieren aan de minimumeisen voldoen en blijven voldoen, waardoor de mogelijke negatieve impact - volgens de waarden van Triodos Bank - van deze bedrijven, organisaties en projecten voor mensen en planeet tot een minimum wordt beperkt.
- Het financieren en ondersteunen van gezonde ondernemingen, activiteiten en projecten die in duidelijk omschreven behoeften voorzien.

Uitgesloten producten en processen

Duurzaam financieren vereist keuzes; heel bewuste keuzes over wat Triodos Bank financiert en waarin zij investeert, en wat werkelijk bijdraagt aan een duurzame toekomst. Dit proces vereist ook duidelijke grenzen met betrekking tot wat Triodos Bank kan financieren. Triodos Bank acht sommige beleggingen, producten, processen en activiteiten onverenigbaar met een duurzame toekomst. Daarom heeft Triodos Bank minimumeisen vastgesteld waarin duidelijk wordt uitgelegd bij welke producten, processen en activiteiten Triodos Bank niet betrokken wil zijn.

Dit document geeft een overzicht van deze grenzen en bevat (gedeeltelijke) uitsluitingen die logischerwijs uit onze aanpak voortvloeien. Deze uitsluitingen worden beschreven en gecategoriseerd binnen de volgende onderwerpen:

Menselijke waardigheid

Triodos Bank heeft minimumeisen vastgesteld met betrekking tot alcohol en cannabis, gokken, tabak en wapens (gezondheid en veiligheid), mensenrechten, arbeidsrechten, conflictmineralen en de seksindustrie.

Milieubewustzijn

Triodos Bank heeft minimumeisen vastgesteld met betrekking tot dierproeven, veehouderij en dierenwelzijn, visserij en aquacultuur, handel in bedreigde diersoorten, bont en speciaal leer (dieren), biodiversiteit, ontbossing, energie, genetische manipulatie, gevaarlijke stoffen, vervuiling, natuurlijke hulpbronnen en water (milieu).

Governance bewustzijn

Triodos heeft minimumeisen vastgesteld met betrekking tot accounting en beloning, corruptie, belastingen en overtreding van wetgeving.

Uitgangspunten

Triodos Bank hanteert een holistische benadering, wat betekent dat het maken van keuzes niet altijd eenvoudig is. Daarom passen wij de volgende beginselen toe in ons due diligence- en besluitvormingsproces.

Nultolerantie en maximumdrempels

Sommige van de vele hulpbronnen en producten die bedrijven gebruiken, vervaardigen of verkopen zijn niet in lijn met onze ambities op het vlak van positieve impact. Voor deze producten past Triodos Bank twee verschillende benaderingen toe. Voor betrokkenheid bij echt niet-duurzame producten hanteert Triodos Bank een nultolerantiebeleid (bijvoorbeeld met betrekking tot wapens en kernenergie). Het verwerven van inkomsten uit de productie van dergelijke producten leidt tot uitsluiting van financiering of investering. Voor andere producten gelden maximale opbrengstdrempels om het risico tot een minimum te beperken (bijvoorbeeld voor tabaksproducten). Een onderneming of activiteit die de vastgestelde drempel overschrijdt, laat een strategische keuze voor betrokkenheid zien en wordt daarom uitgesloten van financiering of investering. Bij fondsen voor financiële inclusiviteit (aangeboden door Triodos Investment Management) werpen wij drempels op voor de portefeuille van de instelling, in plaats van voor de inkomsten van de instelling, vanwege de indirecte blootstelling. Deze fondsen financieren voornamelijk financiële intermediairs en steeds meer kleine en middelgrote ondernemingen en fintechbedrijven. Meer gedetailleerde richtlijnen worden gegeven in het hoofdstuk over het beleid van Triodos Bank in de praktijk.

Voorzorgsmaatregelen

Triodos Bank hanteert ook een (op normen gebaseerde) voorzorgsbenadering om het risico op negatieve impact tot een minimum te beperken. Deze aanpak wordt gebruikt om randvoorwaarden te stellen aan bedrijven die actief zijn in sectoren met een verhoogd duurzaamheidsrisico, zoals mensenrechtenschendingen of een hoge uitstoot van broeikasgassen. De voorzorgseisen hebben betrekking op de onderbouwing van het beleid, programma's² en prestatiegegevens waarmee bedrijven/klanten of leveranciers hun bewustzijn en hun streven tonen om betrokkenheid bij onregelmatigheden en negatieve effecten van hun activiteiten te voorkomen en te beheersen. Ondernemingen die niet de vereiste voorzorgsbenadering volgen, kunnen van financiering of investeringen worden uitgesloten. Triodos Bank moedigt haar relaties aan om preventieplannen te ontwikkelen. Waar wij vertrouwen op internationale kaders en overheidsregulering, blijft Triodos Bank ook haar eigen strikte due diligence- en selectieproces toepassen.

Proportionaliteit

Alle ondernemingen die wij financieren of waarin wij investeren, worden gescreend op onze minimumeisen. Wij passen de uitsluitingen onbevooroordeeld toe op alle directe leningen en beleggingen. Triodos Bank past de voorzorgsmaatregelen proportioneel en redelijk toe. Dit betekent dat wij rekening houden met het type klant, project of onderneming waarin wij investeren (bijvoorbeeld qua omvang en type producten), de lokale context en het type financiering. Wij passen de voorzorgsmaatregel ook proportioneel en redelijk toe wanneer wij naar deelnemingen en financiële relaties met derden kijken. Triodos Bank wil voorkomen dat bijvoorbeeld MKB- of microfinancieringsklanten worden geconfronteerd met onredelijke beleidseisen gebaseerd op internationale normen die gelden voor multinationale ondernemingen.

Controversiële kwesties

Ondernemingen die goede normen hanteren, kunnen zich nog steeds onethisch gedragen, door zich niet conform hun eigen normen te gedragen. Ondernemingen kunnen betrokken raken bij conflicten en onregelmatigheden die samenhangen met duurzaamheidsvraagstukken, wat de afstemming met de missie van Triodos Bank ondermijnt. Daarom maken controversiële kwesties altijd deel uit van onze beoordeling van ondernemingen (ook als ze niet specifiek bij elk onderwerp worden vermeld) en kunnen ze leiden tot het beëindigen van zakenrelaties of desinvestering. Ernstige of veelvuldige onregelmatigheden, bijvoorbeeld in verband met vervuiling, kunnen leiden tot uitsluiting van de belegging of cliënt.

Het volgende deel belicht drie onderwerpen - menselijke waardigheid, milieu en governance - die betrekking hebben op de minimumeisen van Triodos Bank in overeenstemming met de waarden, overtuigingen en leidende beginselen.

² Programma's kunnen onder meer bestaan uit opleiding en onderwijs, specifieke normen of richtlijnen, targets, projecten om externe effecten te verminderen, te ondervangen of te voorkomen, meetinstrumenten en concrete stappen om beleid te handhaven en te ondersteunen.

Menselijke waardigheid

Een van de belangrijkste ambities van Triodos Bank is het bevorderen van de menselijke waardigheid en het centraal stellen van de kwaliteit van leven van mensen. Daarom hebben wij minimumeisen ontwikkeld voor producten die een gevaar vormen voor de waardigheid, gezondheid en veiligheid van mensen, en voor de bescherming van mensenrechten en de rechten van werknemers.

Veiligheid en gezondheid

Gezondheid en veiligheid worden beschouwd als fundamentele aspecten voor de kwaliteit van leven. Triodos Bank heeft minimumeisen ontwikkeld ten aanzien van bedrijven die betrokken zijn bij producten of diensten die de gezondheid en veiligheid van mensen kunnen schaden. Deze producten of diensten omvatten onder meer alcohol, gokproducten, pornografie, tabak en wapens.

Alcohol en cannabis³

Alcohol en cannabis hebben verslavende eigenschappen die het beoordelingsvermogen, de stemming en de lichamelijke coördinatie aantasten. Het (recreatief) gebruik van alcohol en cannabis kan ernstige gevolgen hebben voor de gezondheid, het welzijn en de verantwoordingsplicht van mensen. Alcoholconsumptie is in vele samenlevingen algemeen aanvaard en wordt beschouwd als een belangrijk onderdeel bij bepaalde maatschappelijke activiteiten. Dit is niet het geval voor cannabis; de acceptatie en legalisering van cannabis neemt echter toe. Triodos Bank definieert betrokkenheid bij alcohol en cannabis als actieve deelname in de productie, marketing of verkoop van alcohol en (recreatieve) cannabisproducten.

Wat wij geloven

- Individuen hebben het recht om hun vrije tijd te besteden op de manier zoals zij willen, met inbegrip van het drinken van alcohol of het gebruik van cannabis, voor zover dit legaal is en geen negatieve gevolgen heeft voor anderen of het milieu.
- (Overmatig) alcohol- en cannabisgebruik heeft negatieve gevolgen voor de gezondheid en het welzijn van individuen, hun gezinnen en de samenleving in het algemeen, en kan bijzonder schadelijk zijn voor kinderen. Het gebruik van alcohol kan ook leiden tot sociaal gedrag zoals rijden onder invloed.
- De gezondheid van minderjarigen en kwetsbare personen kan onevenredig zwaar worden getroffen door overmatig alcohol- en cannabisgebruik.
- Deze minimumnorm is van toepassing op het recreatief gebruik van legale cannabis. Wij maken ons geen zorgen over het medisch gebruik van cannabis via legale kanalen.

Leidend beginsel: Triodos Bank financiert geen of belegt niet in bedrijven die betrokken zijn bij de productie en verkoop van alcohol en cannabis, die geen verantwoordelijkheid tonen met betrekking tot alcohol- en cannabisgebruik en -misbruik en de negatieve maatschappelijke gevolgen daarvan.

Triodos Bank sluit bedrijven uit die:

- Alcohol en recreatieve cannabisproducten produceren of in de handel brengen, alcohol en cannabis verkopen aan minderjarigen, het gebruik van alcohol en cannabis tijdens het rijden en overmatig gebruik van alcohol en cannabis niet voldoende voorkomen. Waar nodig moeten bedrijven over programma's beschikken om de negatieve effecten te beperken.

In de praktijk

Triodos Bank kan investeren in een supermarktbedrijf (dat voldoet aan onze criteria voor positieve impact) als dit bedrijf een beleid voert inzake verantwoorde verkoop en marketing van alcohol- en cannabisproducten, en concrete programma's in huis heeft om dit beleid te ondersteunen en te handhaven, zoals bijvoorbeeld leeftijdscontrole. Wij eisen geen formeel beleid wanneer we een biologische wijngaard financieren, maar wij bespreken de kwestie wel met onze kredietontvangers.

Gokken

Gokken is het inzetten van geld of materiële goederen met de bedoeling meer geld of materiële goederen te winnen. De uitkomst van deze weddenschap is geheel of gedeeltelijk van toeval afhankelijk. Gokken is een maatschappelijk probleem omdat het verslavend kan zijn, vooral wanneer het gericht is op riskante kansspelen.

Wat wij geloven

- Individuen hebben het recht hun vrije tijd naar eigen keuze in te vullen. Gokken valt hier ook onder, voor zover dit op een legale manier gebeurt en het geen negatieve gevolgen met zich meebrengt voor henzelf, voor anderen of voor het milieu. Excessief gokken heeft een negatief effect op het welzijn van individuele gokkers, op dat van hun omgeving en de samenleving in het algemeen.
- Sommige vormen van gokken zijn verslavender dan andere en vormen daarom een groter risico. Het risico van verslaving hangt doorgaans samen met de tijd die verstrijkt tussen de inzet en het resultaat van het spel (short odds). Verslaafde gokkers lijden niet alleen persoonlijk, maar hebben ook een negatieve invloed op hun directe omgeving en de samenleving wanneer zij hun verslaving niet kunnen bekostigen. Dit kan leiden tot hoge schulden, diefstal en/of andere maatschappelijke problemen.

³ Met cannabis bedoelen we het recreatief gebruik van cannabis, vooral met betrekking tot de THC-bestanddeel.

- Ondernemingen die winst maken met gokken hebben de verantwoordelijkheid om het risico te beheersen dat mensen verslaafd raken aan hun producten of diensten en om minderjarigen te beschermen tegen gokken.

Leidend beginsel: Triodos Bank financiert de gokindustrie niet en investeert er ook niet in.

Triodos Bank sluit bedrijven uit die:

- Gokproducten of op maat gemaakte diensten voor de gokindustrie, met uitzondering van gokactiviteiten of loterijen⁴, ontwikkelen, produceren, distribueren, verkopen of op de markt brengen.

In de praktijk

Triodos Bank kan investeren in een onderneming die internetdiensten aanbiedt met toegang tot goksites, maar niet in een onderneming die gokproducten met short odds aanbiedt.

Tabak

Tabaksproducten omvatten sigaretten, sigaren, pijp-tabak, rookloze tabaksproducten (snuiftabak, pruimtabak) en de belangrijkste materialen die nodig zijn voor de productie van tabaksproducten, zoals sigarettenpapier, tabaksaroma's en filters. Nicotine, het stimulerende middel in tabak, is zeer verslavend. Triodos Bank definieert betrokkenheid bij tabak als actieve deelname in de productie, marketing, verkoop en distributie van tabaksproducten.

Wat wij geloven

- Het gebruik van tabak heeft ernstige negatieve gevolgen voor de gezondheid van de gebruikers, zowel voor actieve als de passieve rokers. Het gebruik van tabak, en met name roken, wordt in verband gebracht met ziekten als kanker en hartziekten.
- Evenals andere soortgelijke vormen van landbouw kan de tabaksteelt bijdragen aan milieuproblemen door het wijdverbreide gebruik van bestrijdingsmiddelen, het gebruik van landbouwgrond voor de productie van niet-voedingsgewassen en slechte arbeidsnormen.
- Bedrijven die betrokken zijn bij de productie of verkoop van tabaksproducten zijn verantwoordelijk voor het voorkomen van misbruik en het verminderen van de negatieve gevolgen van tabak voor de gezondheid en maatschappelijk welzijn.

Leidend beginsel: Triodos Bank financiert de tabaksindustrie niet en investeert er ook niet in.

Triodos Bank sluit bedrijven uit die:

- Tabaksproducten produceren of verkopen.⁵

- Tabak verkopen aan minderjarige klanten of bedrijven met ernstige en/of frequente betrokkenheid bij controverses over tabak.

In de praktijk

Triodos Bank kan investeren in een supermarktketen die ook kleine hoeveelheden tabak verkoopt of in een microfinancieringsinstelling die af en toe een lening verstrekt aan een detailhandelaar of een tabaksbladerenboer, maar wij zullen geen bedrijven financieren die tabaksproducten produceren.

Wapens en munitie

Wapens zijn speciaal ontworpen voor het uitoefenen van lichamelijk geweld door mensen tegen andere mensen, hun infrastructuur of dieren. Wapens omvatten conventionele wapens en niet-conventionele wapens (zoals kernwapens, chemische en biologische wapens) en complete wapensystemen. De term 'tweeërlei gebruik' wordt vaak gebruikt in verband met wapens. Producten voor tweeërlei gebruik zijn goederen, software en technologie die zowel een civiele als een militaire toepassing kunnen hebben (zoals voertuigen of communicatieapparatuur). Strategische diensten omvatten de reparatie en het onderhoud van militaire goederen of goederen voor tweeërlei gebruik en het aanleren van het gebruik ervan, als ook bepaalde soorten softwareleveringen.

Wat wij geloven

- Het gebruik van wapens is in strijd met de missie van Triodos Bank, en wij financieren geen bedrijven die wapens maken of verkopen. Hoewel wij het recht van democratische regeringen erkennen om hun burgers te verdedigen en de binnenlandse veiligheid te waarborgen, willen wij uit principe niet betrokken zijn bij de wapenindustrie.

Leidend beginsel: Triodos Bank financiert geen of investeert niet in bedrijven of organisaties die wapens, specifiek ontworpen onderdelen voor wapens en wapengerelateerde diensten produceren of verkopen, noch in financiële instellingen die deze bedrijven en organisaties financieren. Ondernemingen die betrokken zijn bij de productie of verkoop van technologieën voor tweeërlei gebruik worden aan een onderzoek onderworpen, aangezien hun producten niet ontworpen mogen zijn om mensen of dieren fysiek geweld toe te brengen of daartoe bij te dragen.

Triodos Bank sluit bedrijven uit die:

- Wapens of specifiek ontworpen onderdelen voor wapens produceren of verkopen en/of diensten verband houdend met wapens verlenen. Onder deze wapens vallen conventionele wapens en niet-conventionele wapens, zoals nucleaire, chemische en biologische wapens, en complete wapensystemen (nultolerantie).

⁴ Er geldt een drempel van 5% van de bedrijfsinkomsten.

⁵ Er geldt een drempel van 5% van de bedrijfsinkomsten.

- Financiële diensten verlenen aan bedrijven die wapens en aan wapens gerelateerde diensten produceren of verkopen.⁶
- Deelnemen in, investeringen hebben in aandelen of obligaties en/of leningen verstrekken aan bedrijven die betrokken zijn bij antipersoonsmijnen, clusterbommen, biologische wapens, chemische wapens en/of kernwapens.

In de praktijk

Triodos Bank zou niet betrokken willen zijn bij - bijvoorbeeld - supermarkten die wapens verkopen. Daarnaast eist Triodos Bank van andere financiële ondernemingen waarin Triodos Bank investeert dat zij zich onthouden van wapengerelateerde financiering.

Mensenrechten

Mensenrechten zijn de rechten van mensen zoals gedefinieerd in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van de Verenigde Naties (UVRM), waarin staat: “Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren. Zij zijn begiftigd met verstand en geweten en dienen zich jegens elkaar in een geest van broederschap te gedragen”. Mensenrechten zijn universeel en gelden voor alle mensen. In het verleden werd het handhaven van respect voor de mensenrechten vooral gezien als een taak van de overheid, maar tegenwoordig dragen ook bedrijven een duidelijke verantwoordelijkheid op dit gebied.

Triodos Bank hanteert de beginselen van raamwerken als de UVRM, de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen, de UN Guiding Principles on Business and Human Rights en het UN Global Compact als basis voor de beoordeling en selectie van bedrijven en relaties voorafgaand aan financiering of investering. Hierbij wordt het proportionaliteitsbeginsel toegepast. Naast de regelgeving van de overheid en de internationale richtlijnen heeft Triodos Bank haar eigen strikte due diligence- en selectieproces. Aangezien onze zakelijke kredietklanten met name kleine of middelgrote ondernemingen zijn, passen wij ons beleid en onze internationale normen toe op basis van en in verhouding tot de omvang en de activiteiten van een onderneming.

Van zakelijke relaties wordt verwacht dat zij de mensenrechtennormen respecteren zoals die door de hierboven genoemde organisaties zijn vastgesteld, met name de rechten van vrouwen, leden van de LGBTQIA+-gemeenschap, mensen met een handicap, inheemse volkeren, kinderen en andere groepen die een groter risico lopen dat hun mensenrechten worden geschonden. Mensenrechten zijn universeel, ondeelbaar en onderling afhankelijk. Triodos Bank zal geen betrokkenheid bij de schending ervan financieren. Respect voor de mensenrechten vormt een van de kernwaarden van Triodos Bank.

Wat wij geloven

- Het is van het grootste belang dat bedrijven de mensenrechten eerbiedigen, zowel binnen hun eigen activiteiten als in hun invloedssfeer, met inbegrip van:
 - eigen activiteiten
 - zakenpartners en leveranciers en waar mogelijk de verdere toeleveringsketen
 - klanten
 - gastgemeenschappen
 - interactie met (lokale) overheden
- Ondernemingen mogen mensenrechten niet schenden, noch betrokken zijn bij schendingen. Een bedrijf dat actief is in landen waar schendingen van de mensenrechten geïnstitutionaliseerd zijn, loopt het risico daarbij betrokken te raken. De verantwoordelijkheid van een onderneming reikt veel verder dan alleen de naleving van de wet en omvat ook morele verplichtingen.

Leidend beginsel: Triodos Bank financiert en belegt alleen in bedrijven die de mensenrechten respecteren en naleven.

Triodos Bank sluit bedrijven uit die:

- Een hoog risico lopen⁷ op het schenden van mensenrechten en geen maatregelen nemen om potentiële en/of feitelijke risico's op mensenrechtenschendingen die voortvloeien uit hun bedrijfsactiviteiten, te voorkomen en/of te verhelpen.
- Het internationaal humanitair recht niet eerbiedigen en partijen in dienst nemen of ermee samenwerken die politieke en burgerrechten schenden, zoals veiligheidstroepen of repressieve regimes. Dit wordt per geval beoordeeld aan de hand van de relevante VN-verdragen en internationale wetgevingskaders op het gebied van de mensenrechten.
- Conflicten over landrechten niet voorkomen en natuurlijke hulpbronnen verwerven zonder zinvol overleg te plegen met plaatselijke overheidsinstanties en gemeenschappen en door de vrije, voorafgaande en geïnformeerde toestemming van (traditionele) landgebruikers te verkrijgen.
- Betrokken zijn bij schendingen van de mensenrechten, onder meer door bij te dragen tot of voordeel te halen uit structurele en grove schendingen van de mensenrechten.
- Strategische producten of diensten leveren die rechtstreeks bijdragen aan schending van politieke en burgerrechten (misbruik van producten en diensten).
- Opereren in gebieden met zwak bestuur, betwiste regio's of door conflicten getroffen gebieden zonder

⁶ Hoofdzakelijk investerings- en zakelijke bankactiviteiten (financiële sector).

⁷ Wij zijn van mening dat alle ondernemingen een risico lopen op schendingen van de mensenrechten, maar dat het risico het grootst is voor bepaalde sectoren (bv. de bouw). Het risico hangt ook af van het land of de regio waar de onderneming actief is. Onze due diligence houdt rekening met deze factoren. De feitelijke activiteiten en de locaties van de activiteiten van de onderneming zijn daarbij leidend.

actie te ondernemen om schendingen van de mensenrechten te voorkomen en de mensenrechten te handhaven.

- Mensen hun basisbehoeften ontzeggen, bijvoorbeeld door aanspraak te maken op plaatselijke waterreserves in gebieden met waterschaarste.
- Vervangingsmiddelen voor moedermelk produceren of verkopen zonder dat er een beleid van kracht is dat de WHO-code inzake Marketing van vervangingsmiddelen voor moedermelk erkent.⁸

In de praktijk

Triodos Bank tolereert bijvoorbeeld geen bedrijven die apparatuur voor het afluisteren van telefoongesprekken leveren aan repressieve regimes. Triodos Bank steunt echter wel microfinancieringsinstellingen die gevestigd zijn in landen waar conflicten op de loer liggen of met zwak bestuur.

Arbeidsrechten

Arbeidsrechten zijn een reeks rechten die betrekking hebben op de arbeidsverhoudingen tussen werknemers en hun werkgevers, en vormen een belangrijk onderdeel van de mensenrechten. De fundamentele rechten van mensen in relatie tot werk, zoals gedefinieerd door de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO), vormen de basis van het beleid van Triodos Bank inzake arbeidsrechten.

Wat wij geloven

- Grotere ondernemingen moeten beschikken over een openbaar beleid inzake arbeidsrechten en ondersteunende beheersystemen waarin de fundamentele arbeidsrechten zoals geen kinderarbeid, gelijkheid (non-discriminatie⁹), geen dwangarbeid, vakbondsvorming¹⁰, als ook gezondheid en veiligheid op het werk aan de orde komen, zowel binnen hun activiteiten als binnen hun invloedssfeer, met inbegrip van leveranciers en contractanten.
- Ondernemingen moeten de door de IAO gedefinieerde en in de Tripartiete Verklaring beschreven arbeids-

rechten eerbiedigen en procedures vaststellen voor de behandeling van klachten van werknemers en het oplossen van schendingen en conflicten, bij voorkeur in overleg met de vakbonden.

- Bedrijven moeten alle werknemers - ook migrerende werknemers - eerlijk en gelijk behandelen, ongeacht hun geslacht of achtergrond, en alle vormen van discriminatie en uitsluiting uitbannen.
- Bedrijven moeten hun werknemers ten minste een leefbaar loon betalen¹¹, een maximaal aantal werkuren respecteren en anderszins streven naar betere arbeidsnormen voor hun eigen werknemers en werknemers in de toeleveringsketen.
- Triodos Bank erkent het belang van diverse sector-specifieke duurzaamheidsinitiatieven die gericht zijn op het verbeteren van de arbeidsomstandigheden en het bevorderen van de bredere sociale, milieu- en ethische verantwoordelijkheden van ondernemingen.¹² Ondernemingen moeten niet alleen werknemers beschermen, maar ook mensen die anderszins negatieve gevolgen van hun activiteiten ondervinden, tegen ziekte, aandoeningen en letsel.

Leidend beginsel: Triodos Bank financiert geen of investeert niet in bedrijven die zich niet houden aan eerlijke en gelijke arbeidsnormen

Triodos Bank sluit bedrijven uit die:

- Een hoog risico lopen op het schenden van de arbeidsrechten van hun eigen werknemers en geen beleid en programma's, met inbegrip van duidelijke doelstellingen, hebben voor de aanpak van sectorspecifieke arbeidsrechtenvraagstukken, zoals kinderarbeid, gelijkheid (non-discriminatie), dwangarbeid, vakbondsvorming en gezondheid en veiligheid, zoals gedefinieerd door de IAO.
- Een hoog risico lopen¹³ op het schenden van de arbeidsrechten van werknemers van onderaannemers aangezien ze geen beleid hebben dat

8 De Internationale Code voor het op de markt brengen van vervangingsmiddelen voor moedermelk, de WHO-code, is een internationaal beleidskader voor de bevordering van borstvoeding, dat in 1981 is goedgekeurd door de Wereldgezondheidsorganisatie en UNICEF. De belangrijkste doelstelling ervan is bij te dragen tot het verstrekken van veilige en adequate voeding aan zuigelingen door borstvoeding te beschermen en te bevorderen, en door het juiste gebruik van vervangingsmiddelen voor moedermelk te verzekeren door adequate informatie en passende marketing en distributie. De bescherming en bevordering van borstvoeding is van cruciaal belang, aangezien deskundigen op het gebied van kindervoeding het erover eens zijn dat borstvoeding baby's de beste start in het leven geeft en hun gezondheid levenslang beschermt. Bedrijven die vervangingsmiddelen voor moedermelk verkopen moeten dit beleid voeren en ernaar handelen.

9 Discriminatie is de onrechtvaardige of nadelige behandeling van mensen op grond van hun identiteit of de hun toegeschreven kenmerken. Eigenschappen of kenmerken zijn geslacht, leeftijd, seksuele geaardheid, godsdienst, etnische afstamming, handicap, migratiestatus, werkgelegenheidsstatus en/of economische status.

10 Vakbondsvorming omvat de vrijheid van vereniging en het recht op collectieve onderhandelingen.

11 Definitie leefbaar loon: Het loon dat een werknemer voor een standaardwerkweek op een bepaalde plaats ontvangt en dat toereikend is om de werknemer en zijn gezin een behoorlijke levensstandaard te bieden. Elementen van een behoorlijke levensstandaard zijn onder meer voedsel, water, huisvesting, onderwijs, gezondheidszorg, vervoer, kleding en andere essentiële behoeften, waaronder voorzieningen voor onverwachte gebeurtenissen" (Global Living Wage Coalition, 2018).

12 Voorbeelden zijn de Schone Kleren Campagne, het Better Cotton Initiative en Fair Wear voor de kledingindustrie, de International Council of Toy Industries voor de speelgoedindustrie, het Responsible Care Global Charter voor de chemische industrie en de Electronic Industry Citizenship Coalition en de Guide to Greener Electronics voor de IT-industrie.

13 Wij menen dat alle ondernemingen het risico lopen op schendingen van arbeidsrechten, maar over het algemeen is het risico het grootst bij industrieën en activiteiten die intensieve laaggeschoolde en laagbetaalde arbeid inzetten (in de onderneming of in de toeleveringsketen), bijvoorbeeld de textiel- en kledingindustrie.

binnen hun toeleveringsketen toeziet op naleving van voorschriften met betrekking tot gezondheid en veiligheid en de vier fundamentele arbeidsrechten die zijn opgenomen in de basisverdragen van de IAO, noch een aanvullend managementprogramma met duidelijke doelstellingen, monitoring, jaarlijkse evaluatie en corrigerende maatregelen.

- Hun medewerkers een veilige en gezonde werkplek ontzeggen of verhinderen dat medewerkers kunnen voorzien in hun basisbehoeften, zoals toegang tot geneesmiddelen en voldoende voeding.
- Structureel de arbeidsrechten van hun eigen werknemers schenden of leveranciers contracteren die de arbeidsrechten van hun werknemers schenden.

In de praktijk

Triodos Bank kan organisaties financieren, en/of investeren in organisaties, die grotendeels afhankelijk zijn van laaggeschoolde arbeid, waarbij de werknemer risico loopt te worden uitgebuit (bijv. in de kledingsector) als deze bedrijven beschikken over solide programma's om de arbeidsrechten in de toeleveringsketen te handhaven en te verbeteren, hetzij bij grote bedrijven, hetzij via certificeringssystemen en speciale inkoopprogramma's voor kleinere bedrijven.

Conflictmineralen

Tantaal, tin, wolfram en goud zijn mineralen, vaak afkomstig uit de Democratische Republiek Congo en aangrenzende landen. Deze worden gecategoriseerd als 'conflictmineralen' omdat deze regio ernstig wordt verscheurd door gewapende conflicten. De controle over de mijnen en hun inkomsten is gekoppeld aan de financiering van de strijdende partijen en voedt het voortdurende conflict.

Wat wij geloven

- Bij het winnen van mineralen of andere producten uit gebieden met zwak bestuur of gebieden die door conflicten zijn getroffen, is de sourcingpartner er altijd verantwoordelijk voor dat schendingen van mensenrechten worden tegengegaan.
- Bij conflictmineralen is het verband tussen de winsten uit het winnen van mineralen en de financiering van gewapende conflicten zeer duidelijk en moet daarom door bedrijven specifiek worden aangepakt.

Leidend beginsel: Triodos Bank financiert geen of belegt niet in bedrijven die een hoog risico lopen conflictmineralen te gebruiken of die dergelijke mineralen winnen en leveren en die geen moeite doen om conflictvrije mineralen in te kopen. Triodos Bank eist hetzelfde van hun leveranciers.

Triodos Bank sluit bedrijven uit die:

- Risico lopen op het (potentiële) gebruik van conflictmineralen¹⁴ of dergelijke mineralen winnen en leveren, en geen maatregelen treffen om conflictvrije mineralen aan te kopen en niet van hun leveranciers eisen zich aan deze verklaring te houden. Ondernemingen die beschikken over een verklaring dat zij conflictvrij zullen inkopen (waarbij binnen de regio mag worden ingekocht), terwijl zij deelnemen aan of uitgaan van (de resultaten van het) programma Conflictvrije Smelterijen (CFSP), kunnen wel worden opgenomen¹⁵, evenals ondernemingen die kunnen aantonen niet betrokken te zijn.

Seksindustrie

De seksindustrie omvat pornografie, films, foto's en voorstellingen die seksueel expliciet zijn en bedoeld zijn om seksuele opwinding teweeg te brengen, als ook sekswerkers.

Wat wij geloven

- Individuen hebben het recht hun vrije tijd in te vullen zoals zij willen, voor zover dit legaal is en geen negatieve gevolgen heeft voor anderen of het milieu.
- De seksindustrie en pornografie kunnen negatieve maatschappelijke gevolgen hebben. Pornografie en de seksindustrie gaan vaak samen met mensenhandel en misbruik, drugs en andere illegale praktijken, vooral in opkomende markten. Bedrijven werkzaam in de pornografie en de seksindustrie lopen het risico bij deze praktijken betrokken te raken. Mensen die in de seksindustrie werken, lopen het risico uitgebuit en vernederd te worden. Tegelijkertijd erkennen wij dat dit niet altijd en overal het geval is, en dat sommige mensen vrij en bewust in deze sector werken.
- Het internet is het belangrijkste distributieplatform voor pornografie, met inbegrip van illegale vormen van pornografie. Daarom spelen internetproviders en -browsers een sleutelrol bij het voorkomen van toegang aan minderjarigen en het bestrijden van de verspreiding van illegaal materiaal.
- Ondernemingen die actief zijn op het gebied van verspreiding van pornografisch materiaal moeten de verantwoordelijkheid op zich nemen om misbruik te voorkomen en de negatieve maatschappelijke gevolgen van pornografie, met name online, te verminderen.
- Vanwege het mondiale karakter van onze financiële activiteiten kiest Triodos Bank ervoor haar betrokkenheid bij pornografische producten en de seksindustrie te beperken, aangezien deze industrie het risico met zich meebrengt van uitbuiting en illegale praktijken.

¹⁴ Zoals gedefinieerd door onder meer de 'Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chain of Minerals from Conflict-Affected and High-Risk Areas' van de OESO en het Kimberly Process Certification Scheme.

¹⁵ Het programma Conflictvrije Smelterijen (CFSP) helpt bedrijven om weloverwogen keuzes te maken over conflictmineralen in hun toeleveringsketen.

Leidend beginsel: Triodos Bank financiert de seksindustrie niet en investeert er ook niet in.

Triodos Bank sluit ondernemingen/activiteiten uit die:

- Pornografische producten of producten die anderszins verband houden met de seksindustrie produceren of ontwerpen
- Diensten verlenen in verband met de seksindustrie, waaronder pornografie, films, foto's en voorstellingen die seksueel expliciet zijn en bedoeld om seksuele opwinding teweeg te brengen, alsmede sekswerkers.
- Toegang verlenen tot het internet zonder actieve maatregelen te nemen om het risico van blootstelling van minderjarigen aan pornografie, de verspreiding van kinderpornografie en andere illegale vormen van pornografie te voorkomen.

In de praktijk

Triodos Bank kan investeren in een hotelketen die betaaltelevisiekanalen voor volwassenen aanbiedt, waarbij de leeftijd wordt gecontroleerd via de kredietkaart. Triodos Bank zal echter geen seksclubs financieren.

Triodos Bank kan beleggen in een onderneming die internettoegang biedt, als deze onderneming maatregelen heeft genomen om de verspreiding van illegaal materiaal tegen te gaan en om de toegang tot pornografie voor gebruikers te controleren (voorkomen van toegang aan minderjarigen). Dergelijke maatregelen zouden kunnen bestaan uit systemen voor leeftijdscontrole, instrumenten voor ouderlijk toezicht, speciale teams of verantwoordelijken in het bedrijf die toezicht houden op dit thema, lidmaatschap van de bedrijfstak of (inter)nationale gedragscodes en het ontmoedigen van het gebruik van pornografische sites (vanwege het risico van spam, ongewenste inhoud).

Milieubewustzijn

Triodos Bank streeft ernaar de potentiële negatieve gevolgen van haar krediet- en beleggingsactiviteiten tot een minimum te beperken, om zo een duurzame samenleving te ondersteunen met respect voor de dierenwereld en het milieu.

Dieren

Triodos Bank erkent de inherente waarde van dieren en de verantwoordelijkheid van de mens om dieren te beschermen. Triodos Bank zet zich in voor het welzijn van dieren en is zich ervan bewust dat dieren op verschillende manieren bijdragen aan een betere kwaliteit van leven. Diergerelateerde kwesties zijn onder meer

dierproeven, het welzijn van boerderijdieren (wij zijn tegen de bio-industrie), bont en speciale leersoorten.

Dierproeven

Onder dierproeven verstaan wij alle vormen van proeven met gewervelde dieren en hieronder vallen alle gewervelde dieren die uitsluitend voor dit doel worden aangeschaft of gefokt. Dierproeven zijn in de eerste plaats bedoeld om de veiligheid of doeltreffendheid van nieuwe producten of ingrediënten te garanderen. Nationale en internationale wetgeving vereist gewoonlijk het testen op dieren voordat nieuwe geneesmiddelen, chemische stoffen of producten voor persoonlijke verzorging of het huishouden op de markt mogen worden gebracht. Dergelijke tests kunnen ook vereist zijn voor nieuwe ingrediënten, waaronder ingrediënten voor voedingsmiddelen. Tests op ongewervelde dieren zoals de daphnia-soort (watervlooien) worden niet als zeer controversieel beschouwd en vallen buiten dit bereik.

Wat wij geloven

- Onder bepaalde omstandigheden kunnen dierproeven wettelijk vereist zijn. Wij gaan akkoord met investeringen in bedrijven die zorgvuldig gecontroleerde dierproeven gebruiken voor legitieme medische doeleinden, als er geen haalbare alternatieven zijn. Tegelijkertijd eisen wij van deze bedrijven dat zij waar mogelijk dierproeven verminderen, verfijnen en vervangen (3V's).¹⁶
- Proeven kunnen alleen worden gerechtvaardigd als duidelijk is dat alles in het werk is gesteld om zowel het aantal gebruikte dieren als de mate van hun lijden te beperken.
- Wij zijn tegen dierproeven voor niet-medische doeleinden. Veel producten zijn in het verleden op dieren getest en worden nu gebruikt in voedingsmiddelen, huishoudelijke en persoonlijke producten. Innovatie is echter mogelijk zonder nieuwe ingrediënten op dieren te testen.

Leidend beginsel: Dierproeven zijn alleen aanvaardbaar voor legitieme medische doeleinden, en Triodos Bank financiert geen of belegt niet in bedrijven als die geen zorgvuldig gecontroleerde dierproeven uitvoeren en de principes van de 3V's niet toepassen.

Triodos Bank sluit bedrijven uit die:

- Niet-medische producten vervaardigen die op dieren zijn getest.¹⁷
- Zonder wettelijke verplichting dierproeven uitvoeren voor niet-medische producten;

¹⁶ Het drie V-principe wordt algemeen aanvaard als het ethische kader voor dierproeven en vormt een leidraad voor wie in bepaalde landen dieren gebruikt voor wetenschappelijke doeleinden. Volgens dit principe moet het aantal gebruikte dieren worden Verminderd, moeten dierproeven voor zover mogelijk worden Vervangen door andere oplossingen en moeten proeven worden Verfijnd om het lijden van dieren tot een minimum te beperken.

¹⁷ Er geldt een drempel van 5% van de bedrijfsinkomsten.

- Dierproeven uitvoeren ten behoeve van medische producten, maar geen beleid hebben op het gebied van de 3V's en de beginselen van de 3V's niet uitdragen.

Dierproeven komen het meest voor binnen de farmaceutische sector. Triodos Bank waardeert ondernemingen die actief zoeken naar alternatieven voor dierproeven, door deelname aan of financiering van initiatieven die daarop zijn gericht. Farmaceutische bedrijven die dierproeven uitvoeren, moeten aan aanvullende criteria voldoen.¹⁸

In de praktijk

Triodos Bank verstrekt geen leningen/kapitaal/donaties aan bedrijven in persoonlijke producten die dierproeven voor hun producten niet afwijzen. Triodos Bank mag via haar beleggingsfondsen beleggen in farmaceutische bedrijven, maar alleen als deze een transparant en alomvattend beleid inzake dierproeven (3V's) hebben, cijfers publiceren over het aantal en het soort dieren dat wordt gebruikt, en beschikken over een procedure die onder meer een ethische beoordeling van dierproefpraktijken en dierenwelzijn omvat.

Bio-industrie en dierenwelzijn

Bio-industrie kenmerkt zich door het opsluiten van dieren met een hoge dierdichtheid. Bio-industrie, vaak industriële en/of intensieve landbouw genoemd, kan worden omschreven als het geheel van landbouwmethoden waarbij het fokken, grootbrengen, behandelen, verwerken, vervoeren en slachten van dieren voor hun producten op intensieve wijze geschiedt. De term heeft betrekking op de intensieve wijze van produceren en ziet minder op de omvang van een landbouwbedrijf alleen.

Triodos Bank maakt zich grote zorgen over het dierenwelzijn dat met deze intensieve productiesystemen gepaard gaat. Het is bewezen dat dieren in deze systemen vaak in slechte omstandigheden leven en onnodig lijden. Voorbeelden van schadelijke bio-industriepraktijken zijn beperkte ruimte, ingrepen zoals het onverdoofd castreren van varkens, het onthoofden van kippen en het stelselmatig gebruik van hormonen en antibiotica om groei af te dwingen en ziekten te voorkomen. Al deze maatregelen worden genomen om de dieren in nog hogere dichtheden te kunnen huisvesten.

Wat wij geloven

- Dieren zijn een integraal deel van het leven. Triodos Bank aanvaardt het gebruik van sommige dierlijke producten in menselijke diëten, hoewel wij voorstander zijn van diëten met voornamelijk plantaardige eiwitten.
- Triodos Bank maakt zich sterk om het hoogste niveau van dierenwelzijn te waarborgen en te bepleiten.
- Triodos Bank erkent de inherente waarde van dieren en de verantwoordelijkheid van de mens om alle dieren te beschermen en goed te verzorgen.¹⁹
- Triodos Bank is van mening dat landbouw op basis van de principes van biologische landbouw de beste systematische benadering is voor duurzame landbouw en voedselproductie. Onze betrokkenheid bij dit soort landbouw met een diep respect voor dierenwelzijn past bij ons streven naar de hoogste normen op het gebied van dierenwelzijn bij voedsel-systemen die gebruik maken van dierlijke producten uit de bio-industrie.
- Triodos Bank verwacht van bedrijven die te maken hebben met (wilde) dieren dat zij het Vijf Vrijhedenprincipe respecteren,²⁰ wat inhoudt: vrij van honger en dorst, vrij van ongemak, vrij van pijn, verwondingen en ziekte, vrij om natuurlijk gedrag te vertonen en vrij van angst en (chronische) stress.
- Wij verwachten van bedrijven die voor voedingsdoel-einden dierlijke producten of ingrediënten gebruiken, dat zij dierenwelzijn erkennen als een issue binnen de dierlijke voedselproductie.
- Wij verwachten van bedrijven die dierlijke producten of ingrediënten gebruiken, dat zij goede normen hanteren voor huisvesting, voer, vervoer, systemische (profylactische) antibiotica en hormonen, slacht en ingrepen.

Leidend beginsel: Triodos Bank financiert of belegt alleen in bedrijven die dierlijke producten of ingrediënten gebruiken als zij een dierenwelzijnsbeleid en -praktijk hanteren die verder gaat dan de wettelijke vereisten. Wij geven de voorkeur aan bedrijven die duidelijke doelstellingen voor de verbetering van het dierenwelzijn hebben en zich actief inzetten voor betere dierenwelzijnsnormen in de sector, evenals aan bedrijven die plantaardige alternatieven voor dierlijke producten produceren of gebruiken.

¹⁸ Op basis van een beoordeling per geval, met inbegrip van bijvoorbeeld een ethische beoordeling van dierproeven, rapportage/transparantie over aantal en soort gebruikte dieren.

¹⁹ Ook gebaseerd op de twee hoofdbeginselen van de Nederlandse dierenwelzijnsorganisatie:

- De erkenning van de inherente waarde van dieren; dieren worden beschouwd als autonome wezens en moeten daarom als zodanig worden behandeld en niet alleen als middel voor anderen. Het is een morele plicht om dieren te respecteren en hun gevoelens, bewustzijn en integriteit te erkennen.
- Verantwoordelijkheid van de mens om dieren te beschermen, goed voor hen te zorgen, hun vrijheid en privéleven te respecteren en hun leven zo veel mogelijk te redden.

²⁰ De Vijf Vrijheden vormen een algemeen aanvaard kader om de belangrijkste aspecten van dierenwelzijn in de veehouderij te vatten: Vrij van honger en dorst; vrij van ongemak; vrij van pijn, verwondingen of ziekte; vrijheid om natuurlijk gedrag te vertonen; en vrijwaring van angst en leed.

Triodos Bank sluit ondernemingen uit die

- Betrokken zijn bij veeteelt of producten en ingrediënten gebruiken van dieren uit de bio-industrie, als zij geen maatregelen nemen om het welzijn dieren te verbeteren en als zij geen producten aanbieden met betere dierenwelzijnsnormen. Meer specifiek, deze bedrijven zijn verplicht om:
 - een toereikend dierenwelzijnsbeleid en toereikende normen te hebben voor de dierlijke producten die zij gebruiken of produceren.²¹
 - maatregelen te treffen om het dierenwelzijn in de toeleveringsketen te verbeteren, bijvoorbeeld door deel te nemen aan initiatieven van de sector op dit gebied en door programma's en producten ter verbetering van het dierenwelzijn te steunen.
 - biologische dierlijke producten/ingrediënten of andere producten met betere dierenwelzijnsnormen aan te bieden als alternatief voor reguliere producten en diensten.
- Producten en diensten aanbieden die verband houden met de veehouderij, zoals vervoer, slachten of apparatuur, en geen beleid hebben of onvoldoende normen toepassen om dierenleed te verminderen.²²
- Educatieve of natuurbeschermingsactiviteiten ontplooiën waarbij wilde dieren betrokken zijn en het welzijn van die dieren niet kunnen garanderen.
- Betrokken zijn bij entertainmentactiviteiten met wilde dieren.
- Betrokken zijn bij veelvuldige of grote controverses in verband met dierenmishandeling.

In de praktijk

Triodos Bank kan investeren in een wereldwijd opererend levensmiddelen- of restaurantbedrijf als dit bedrijf strenge dierenwelzijnsnormen heeft ingevoerd in zijn toeleveringsketen en als het zijn klanten ook biologische (dierlijke) producten aanbiedt. Triodos Bank zal geen dierenwelzijnsnormen eisen bij het verstrekken van aandelenkapitaal aan microfinancieringsinstellingen die klanten in de landbouwsector hebben.

Visserij en aquacultuur

De visserij omvat ondernemingen en personen die zich bezighouden met wilde vangst of aquacultuur en met allerlei afgeleide producten hiervan voor de verkoop. Deze sector wordt ook wel de 'seefood industry' genoemd, hoewel non-food en zoetwaterartikelen zoals parels ook tot deze producten behoren.

Tot de producten van deze sector behoren alle soorten zee- en zoetwaterdieren, zoals vis, schelpdieren, sponzen, garnalen, alsook zee- en zoetwaterproducten, zoals planten. Aquacultuur, ook wel aquafarming genoemd, is de kweek van vis, schaaldieren, weekdieren, waterplanten, algen en andere aquatische organismen. Aquacultuur is het kweken van zoet- en zoutwaterpopulaties onder gecontroleerde omstandigheden, en kan worden vergeleken met commerciële visserij, waarbij in het wild levende vis wordt geogst. Maricultuur is aquacultuur die wordt beoefend in mariene milieus en in onderwaterhabitats. Aquacultuur valt onder de definitie van dit onderwerp.

Wat wij geloven

- Niet-duurzame visserij vormt een bedreiging voor de visstand en voor het behoud van het zeemilieu voor toekomstige generaties. Het toezicht op en het beheer van de visbestanden wordt bemoeilijkt door schepen die varen onder de vlag van landen met een zwakke regelgeving.
- Aquacultuur kan een belangrijke rol spelen in de voorziening van gezonde en duurzame eiwitten, maar moet wel op duurzame wijze worden beheerd.
- Triodos Bank verwacht van bedrijven dat zij zich bezighouden met verantwoorde visserij- en aquacultuurpraktijken.

Leidend beginsel: Triodos Bank financiert en investeert alleen in bedrijven die duurzame visserij- en aquacultuurpraktijken bevorderen.

Triodos Bank sluit ondernemingen uit die

- Actief zijn in de visserij- en aquacultuursector of die visserij- en aquacultuurproducten verwerken of verkopen en
 - geen programma's en beleid op het gebied van duurzame visserij hebben
 - geen programma voor duurzame aquacultuur hebben, bij voorkeur via certificeringssystemen, of gelijkwaardig en/of niet voldoen aan internationale normen en overeenkomsten.²³
 - zich bezighouden met controversiële visstechnieken.²⁴

²¹ Een 'toereikend dierenwelzijnsbeleid' voldoet aan de internationaal erkende Vijf Vrijheden of erkent de inherente waarde van dieren en verduidelijkt de verantwoordelijkheid van de mens ten aanzien van dieren. Afdoende eisen met betrekking tot dierenwelzijn moeten verder gaan dan de wettelijke eisen ten aanzien van het welzijn van dieren en moeten betrekking hebben op onder meer huisvesting, vervoer, voeding en natuurlijk gedrag.

²² Er geldt een drempel van 5% van de bedrijfsinkomsten.

²³ Voorbeelden (niet beperkt tot) van relevante internationale overeenkomsten zijn de EU- en MARPOL-verordeningen, de Marine Stewardship Council, de FAO-gedragscode voor verantwoorde visserij, de Aquaculture Stewardship Council, beschermde mariene gebieden en de internationale beginselen voor een verantwoorde garnaalteelt.

²⁴ Voorbeelden (niet beperkt tot) van controversiële vistechneken zijn (bodem)trawlvisserij, diepzeewisserij, drijfnetten en ontvinnen van haaien, maar ook spookvisserij en het niet respecteren van no-take zones.

In de praktijk

Triodos Bank kan betrokken zijn bij de lokale visserij via haar activiteiten op het gebied van financiële inclusiviteit in opkomende markten. Triodos Bank kan ook (biologische) aquacultuuractiviteiten financieren, mits de bedrijven zich houden aan goede certificeringssystemen en best practices in de sector.

Bont en speciale leersoorten

Bont en huiden van dieren worden gebruikt voor kleding, meubels of andere doeleinden. Bont en speciaal leer zijn luxeproducten wanneer de dieren speciaal gefokt of bejaagd worden voor hun huid en niet nodig zijn om in de menselijke basisbehoeften te voorzien, aangezien er voldoende alternatieven zijn.

Wat wij geloven

- Dieren hebben recht op vrijwaring van pijn en angst en alle passende maatregelen moeten worden genomen om wreedheid tegen dieren te voorkomen en hun lijden te verminderen.
- Wij erkennen dat dieren producten leveren die in menselijke behoeften voorzien. Maar wij geloven niet dat het fokken van of jagen op dieren alleen voor hun vacht of huid noodzakelijk is voor het welzijn van de mens.
- Er zijn goede alternatieven voor bont en huidproducten van dieren die gebruikt kunnen worden om in de menselijke basisbehoeften te voorzien.

Leidend beginsel: Triodos Bank financiert geen of belegt niet in ondernemingen die zich bezighouden met de productie en verkoop van bont en speciaal leer.

Triodos Bank sluit bedrijven uit die:²⁵

- Betrokken zijn bij het fokken van of jagen op dieren voor bont en speciaal leer.
- Bont en speciale lederwaren vervaardigen of verkopen.
- Op maat gemaakte producten leveren aan de bont- en leerindustrie.

In de praktijk

Triodos Bank mag financieren of beleggen in bedrijven die producten van koeienleer produceren en verkopen, aangezien koeien niet speciaal worden gefokt voor hun huid, maar koeienleer een bijproduct is van de zuivel- en vleesindustrie.

Milieu

Triodos Bank werkt aan een positieve impact op het milieu. Milieu-onderwerpen zijn biodiversiteit, ontbossing, klimaatverandering, energie, gentechnologie, gevaarlijke stoffen en verontreiniging, natuurlijke hulpbronnen en mijnbouw en water.

Biodiversiteit

Biodiversiteit verwijst naar de verscheidenheid aan dieren, planten, hun habitats en genen waarvan het leven afhankelijk is. Triodos Bank gelooft dat biodiversiteit de basis is van het leven op aarde en dat mensen voor hun welzijn en voortbestaan afhankelijk zijn van biodiversiteit. Triodos Bank volgt bedrijven op de voet die actief zijn in sectoren die schade kunnen toebrengen aan de biodiversiteit.

Bedrijven moeten zich onthouden van negatieve impact op biodiversiteit en gevoelige ecosystemen, voornamelijk veroorzaakt door klimaatverandering, vervuiling, verandering van land- en watergebruik, overexploitatie en invasieve soorten. Triodos Bank wil dat zakelijke relaties, om achteruitgang van de biodiversiteit te voorkomen, zich houden aan de Conventie inzake Biologische Diversiteit van de VN en daaraan gerelateerde documenten, zoals de Bonn-conventie, het Nagoya-protocol en het Cartagena-protocol.

Wat wij geloven

- Biodiversiteit is de basis van het leven op aarde. Het is de schakel tussen alle organismen, die elk organisme bindt binnen een complex web van onderling afhankelijke ecosystemen, waarin alle soorten een rol spelen.
- Mensen - gezinnen, gemeenschappen, naties en toekomstige generaties - zijn voor hun welzijn en voortbestaan afhankelijk van biodiversiteit. Zelfs een klein verlies aan biodiversiteit heeft een negatief effect op de levenskwaliteit.
- Biodiversiteit ondersteunt de wereldeconomie en levert de goederen en diensten waarop de economische activiteit is gebaseerd. Ondernemingen zijn verantwoordelijk voor de bescherming van soorten en ecosystemen die door hun activiteiten kunnen worden bedreigd.
- Wij financieren ondernemingen die zich bewust zijn van hun impact op de biodiversiteit en die geloofwaardige maatregelen nemen om de negatieve gevolgen voor de biodiversiteit te beperken of de biodiversiteit te verbeteren.
- Bepaalde producten hebben een groter risico om schade toe te brengen aan de biodiversiteit. Ondernemingen die dergelijke producten produceren en distribueren, hebben de verantwoordelijkheid om de risico's formeel te erkennen, programma's op te zetten om de effecten ervan te beperken en te beheren, en verslag uit te brengen over de resultaten die ze daarmee boeken

Leidend beginsel: Triodos Bank financiert geen of belegt niet in bedrijven die omvangrijke of herhaaldelijke schade toebrengen aan de biodiversiteit, of in bedrijven die een groot potentieel risico lopen dergelijke schade te veroorzaken zonder deze risico's te beheren.

²⁵ Er geldt een drempel van 5% van de bedrijfsinkomsten.

Triodos Bank sluit bedrijven uit die:

- Betrokken zijn bij geschillen over biodiversiteit en/of beschermde gebieden²⁶ en/of controversiële projecten waarbij een of meer van de volgende gevallen gelden:
 - Er treden omvangrijke schadelijke gevolgen op voor ecosystemen en/of beschermde gebieden en/of omvangrijk verlies van biodiversiteit, ongeacht of aan de onderneming al dan niet boetes zijn opgelegd.
 - Ze brengen kleine maar herhaalde schade toe aan de biodiversiteit en/of beschermde gebieden, waarbij de maatregelen van het bedrijf om de schade te beperken duidelijk ontoereikend zijn.
- Een grote negatieve impact hebben op de biodiversiteit en niet voldoende maatregelen nemen om hun impact te verminderen. Een voorbeeld van het nemen van maatregelen is een milieueffectbeoordeling van de totale gevolgen van hun activiteit voor de biodiversiteit.
- Palmolie gebruiken in hun producten, maar geen lid zijn van de Round Table of Sustainable Palm Oil (RSPO) of de Palm Oil Innovations Group (POIG), of geen duidelijk doel hebben gesteld om 100% duurzame palmolie in te kopen, of niet op een andere manier kunnen aantonen dat zij duurzame landbouw- of bevoorradingspraktijken hebben ingevoerd.
- Soja gebruiken in levensmiddelen of diervoeding en geen lid zijn van de Round Table for Responsible Soy of niet op een andere manier kunnen aantonen dat zij duurzame landbouw- of bevoorradingspraktijken toepassen.
- Het veroorzaken van negatieve impact in beschermde gebieden niet voorkomen.
- Negatieve impact voor beschermde dieren niet voorkomen.²⁷
- Handelen in soorten die op de CITES-lijst²⁸ staan of deze gebruiken en geen richtlijnen voor verantwoorde bevoorrading hebben voor dergelijke activiteiten.
- Katoen gebruiken in hun producten, maar geen duurzaam katoen gebruiken of geen lid of ondersteuner zijn van een duurzaam katoeninitiatief of geen bedrijfsbreed beleid of target voor het gebruik van duurzaam katoen hebben vastgesteld.²⁹

In de praktijk

Triodos Bank kan beleggen in een bedrijf in persoonlijke producten dat de principes van de RSPO of POIG in zijn toeleveringsketen heeft overgenomen en een duurzaam sourcingprogramma heeft met betrekking tot palmolie. Voor een kleiner bedrijf dat Triodos Bank bijvoorbeeld financiert met een lening, eist Triodos Bank geen lidmaatschap van de RSPO of POIG, maar het bedrijf moet wel duurzame inkooppraktijken hanteren.

Ontbossing

Met ontbossing wordt het opzettelijk ruimen van bossen bedoeld. Triodos Bank is van mening dat bossen een waardevolle bron van biodiversiteit zijn en een bron van vele bosproducten, variërend van medicijnen tot hout. Bossen, en met name bossen met een hoog koolstofgehalte (High Carbon Stock - HCS),³⁰ hebben een belangrijk vermogen om broeikasgassen te absorberen en grote koolstofreservoirs aan te leggen. Triodos Bank verwacht van ondernemingen dat zij hun verantwoordelijkheid nemen met betrekking tot het behoud van bosgebieden.

Wat wij geloven

- Bossen zijn van fundamenteel belang voor de toekomst van het milieu op lange termijn en voor het matigen van de klimaatverandering.
- Bossen leveren een breed scala aan producten en diensten die essentieel zijn voor de gezondheid, het welzijn en het overleven van mensen.
- Bossen steunen de economie en leveren de grondstoffen die essentieel zijn voor veel industrieën en sectoren en reiken verder dan hout en andere traditionele bosproducten.
- Bossen kunnen alleen op duurzame wijze worden gebruikt als men zich bewust is van en bezorgd is om levende wezens en natuurlijke systemen.
- Bossen hebben een inherente waarde, afgezien van hun belang voor mensen en economieën. Vooral oerbossen hebben unieke ecologische kenmerken en zijn van vitaal belang voor het behoud van de biodiversiteit. Ze moeten worden beschermd tegen ontbossing.
- Behoud van bossen, maar ook herbebossingsprojecten zijn van essentieel belang om de klimaatverandering tegen te gaan.

²⁶ Beschermde gebieden zijn gebieden die als zodanig zijn aangewezen door relevante instanties, bijvoorbeeld de categorieën I-IV van de World Conservation Union, het Werelderfgoedcomité van UNESCO, de Ramsar-conventie over wetlands en zoals beschreven in de High Conservation Value (HCV) concept.

²⁷ Beschermde dieren zijn dieren die als zodanig zijn aangemerkt door relevante instanties, bijvoorbeeld de Rode Lijst van de Internationale Unie voor het Behoud van de natuur.

²⁸ CITES: Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora.

²⁹ Voorbeelden van duurzame katoeninitiatieven zijn Organic Cotton Accelerator (OCA), Better Cotton Initiative (BCI), Cotton made in Africa (CmiA) en Fairtrade Cotton. Deze uitsluiting is vooral relevant voor bedrijven die grote hoeveelheden katoen gebruiken.

³⁰ De HCS-benadering is een methode waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen te beschermen bosgebieden en gebieden met een lage koolstof- en biodiversiteitswaarde die kunnen worden ontwikkeld.

- Wij steunen belangrijke, internationaal erkende normen voor duurzame bosbouw, zoals de Forest Stewardship Council (FSC) of het Programme for the Endorsement of Forest Certification (PEFC).
- Wij eerbiedigen de eigendomsrechten van inheemse volkeren bij wie bosbouwactiviteiten plaatsvinden.
- Wij aanvaarden geen illegale ontbossing, illegale houthandel of houtkap in beschermde of anderszins kwetsbare gebieden.

Leidend beginsel: Triodos Bank financiert of belegt alleen in bedrijven die laten zien dat ze ervan bewust zijn dat ontbossing een probleem is, die een duurzame bosbouwpraktijk hebben en verantwoorde bosproducten inkopen en gebruiken.

Triodos Bank sluit bedrijven uit die:

- Betrokken zijn bij illegale ontbossing of controversiële houtkap in beschermde gebieden, met inbegrip van maar niet beperkt tot de omvorming van veengronden en HCS-bossen voor landbouwontwikkeling.
- Geen maatregelen hebben genomen om het gebruik van illegaal gekapt en verhandeld hout binnen hun toeleveringsketen voor hout te voorkomen.
- De mensenrechten van plaatselijke en inheemse gemeenschappen met betrekking tot een eerlijk en gelijkwaardig gebruik van bossen niet respecteren.
- Bossen bezitten die niet gecertificeerd zijn, zoals door de FSC of anders door de PEFC of een gelijkwaardige instelling.
- Grote hoeveelheden hout of pulp gebruiken en kopen en niet streven naar 100% hout of pulp uit gecertificeerde bossen.
- Grote hoeveelheden papier gebruiken in het productieproces van hun kernproducten en niet streven naar 100% gecertificeerde of post-consumer gerecycleerde oorsprong.
- Grote hoeveelheden rundvlees verkopen afkomstig uit Zuid-Amerika en geen beleid voeren inzake ontbossing.

In de praktijk

Triodos Bank eist niet van alle bedrijven dat zij - bijvoorbeeld - FSC-gecertificeerd papier inkopen voor hun kantoorprinters; de bosbouwseisen gelden voor bedrijven die grote hoeveelheden hout en pulp gebruiken of produceren, bijv. bedrijven die luiers en tissues produceren.

Natuurlijke hulpbronnen en mijnbouw

De winning van niet-hernieuwbare hulpbronnen, zoals ijzer, aluminium en koper, zal uiteindelijk leiden tot uitputting van deze bronnen. Op dit moment kan met recycling niet aan alle dringende behoeften aan grondstoffen worden voldaan.

Wat wij geloven

- Triodos Bank steunt bedrijven die ernaar streven natuurlijke hulpbronnen te regenereren in plaats van uit te putten, bijvoorbeeld door een efficiënter gebruik, recycling of het vervangen van grondstoffen door duurzamere substituten.
- De winning van niet-hernieuwbare hulpbronnen draagt rechtstreeks en in aanzienlijke mate bij tot de uitstoot van broeikasgassen en tot luchtverontreiniging, en de winning of het gebruik van niet-hernieuwbare hulpbronnen is vaak schadelijk voor het milieu.

Triodos Bank sluit bedrijven uit die:

- Conventionele olie en gas³¹ en onconventionele olie en gas³² winnen of produceren, waaronder ook het maken van productieapparatuur en specifieke onderdelen voor of het verlenen van specifieke diensten aan de olie- en gaswinningsprocessen.
- Schaarse grondstoffen winnen of verwerken en geen maatregelen treffen om uitputting te voorkomen.
- Metalen of mineralen verwerken en geen duidelijke milieueisen stellen aan de leveranciers of geen degelijk milieubeheersysteem hebben dat de toeleveringsketen omvat.
- Betrokken zijn bij controversiële mijnbouwactiviteiten, bijvoorbeeld diepzeemijnbouw of asbestmijnbouw.
- Steenkool of uranium delven.³³

³¹ Een drempel van 5% van de bedrijfsopbrengsten is van toepassing.

³² Onconventionele olie omvat een verscheidenheid van zware en extra zware oliebronnen met een hogere viscositeitsgraad dan conventionele olie, die niet zo gemakkelijk stromen en daarom moeilijker te winnen zijn. Onconventionele olie omvat olie uit (teer)zand en schalieolie, en olie die wordt gewonnen in het Noordpoolgebied, alsmede brandstof die afkomstig is van 'gas to liquids'- en 'coal to liquids'-technologie. Onconventioneel gas, zoals schaliegas, gas uit kolenlagen, methaan uit kolenlagen en moeilijk winbaar gas, heeft een aanzienlijk groter milieueffect dan 'conventionele' gassen. Deze onconventionele gassen hebben een grotere CO₂-voetafdruk dan conventioneel gas, als gevolg van het complexere winningsproces (fracking) met een hoge energie-intensiteit en de aanzienlijke lekkage van methaan. Bovendien hebben deze onconventionele gaswinningsmethoden een aanzienlijk hoger risico op andere milieueffecten in vergelijking met conventionele gaswinning, meer specifiek het risico op verontreiniging van water, lucht of bodem door het gebruik van chemicaliën tijdens het proces.

³³ Er geldt een drempel van 5% van de bedrijfsinkomsten en een maximale kolenproductie van 10 megaton per jaar.

- Actief zijn in de metaal- en mijnbouwindustrie en geen algemene milieubeheersystemen hebben ingevoerd die de meest relevante milieueffecten bestrijken (bodem-, water- en luchtverontreiniging, erosie en een mijnherstelplan) of geen lid zijn van de Internationale Raad voor Mijnbouw en Metalen (International Council on Mining and Metals - ICMM).

In de praktijk

Triodos Bank belegt over het algemeen niet in de mijnbouwindustrie en financiert deze ook niet, maar zij kan wel beleggen in bedrijven die zich richten op het recyclen van metalen en mineralen, hetgeen binnen de mijnbouwindustrie valt.

Klimaatverandering en energie

Klimaatverandering is een verandering van het klimaat ten gevolge van een aanhoudende stijging van de temperatuur op aarde, veroorzaakt door de accumulatie van broeikasgassen in de onderste lagen van de atmosfeer. Sinds de industriële revolutie hebben een wijdverbreid gebruik van fossiele brandstoffen, grootschalige ontbossing en bepaalde landbouwmethoden geleid tot een sterke stijging van de hoeveelheid broeikasgassen die vrijkomt. Aangezien het hoge niveau van broeikasgassen het gevolg is van menselijk handelen, wordt het proces antropogene ('door de mens veroorzaakte') klimaatverandering genoemd. De klimaatverandering veroorzaakt nu al een toename van extreme weersomstandigheden zoals orkanen, droogteperioden, overstromingen en bosbranden. Een verdere stijging van de gemiddelde oppervlaktetemperatuur van de aarde zal dit proces versnellen en vormt een reële bedreiging voor onze kwetsbare ecosystemen en dus voor het leven op aarde. Energie heeft betrekking op de energiebronnen en de continuïteit van de energievoorziening, alsook op de opwekking, de productie, de levering en het gebruik van energie. Energie uit fossiele brandstoffen draagt in belangrijke mate bij tot de klimaatverandering en voedt ook de economie met een groeiende vraag naar energie.

Wat wij geloven

- De klimaatverandering moet een halt worden toegevoerd om de gevolgen ervan voor de planeet en haar ecosystemen tot een minimum te beperken; hoe langer we wachten, hoe meer het zal kosten, dus er moet onmiddellijk worden ingegrepen. Triodos Bank staat achter het Akkoord van Parijs en het Klimaatpact van Glasgow om de wereldwijde temperatuurstijging te beperken tot 1,5 °C.
- Bedrijven moeten transparant zijn over hun CO₂-reductiedoelstellingen en bedrijven die hun broeikasgasemissies actief verminderen en overschakelen op koolstofarme technologieën zijn beter op de toekomst voorbereid dan hun concurrenten. Wij verwachten dat alle ondernemingen dit doen.

- Bedrijven mogen niet deelnemen aan lobbyactiviteiten met als doel het klimaatbeleid af te zwakken.
- Kernenergie is - naar onze mening - niet de oplossing om de klimaatverandering aan te pakken, aangezien zij andere belangrijke problemen veroorzaakt, zoals kernafval en mogelijke nucleaire kernsmeltingen. Eén enkel ongeval kan ernstige gevolgen hebben voor zowel de samenleving als het milieu.

Leidend beginsel: Wij financieren en beleggen alleen in bedrijven die zich bewust zijn van klimaatverandering en die geloofwaardige inspanningen leveren om hun uitstoot van broeikasgassen uit te bannen en zo snel mogelijk alternatieven te vinden voor niet-verminderbare uitstoot.

Triodos Bank sluit bedrijven uit die:

- Zich bezighouden met detailhandel in benzine.³⁴
- Actief zijn in energie-intensieve industrieën of activiteiten, geen informatie verstrekken over de broeikasgassen die zij uitstoten en niet beschikken over een degelijk programma met duidelijke doelstellingen en geschikt om de uitstoot van broeikasgassen te reduceren. Wij eisen van bedrijven dat zij beleid hebben en programma's uitvoeren om hun invloed op de klimaatverandering te verminderen, dat zij duidelijke doelstellingen hebben voor de vermindering van hun CO₂-uitstoot, dat zij verslag uitbrengen over de geboekte vooruitgang en dat zij alternatieven vinden voor producten en diensten met een grote CO₂-voetafdruk.
- Energie uit biomassa produceren met grondstoffen die concurreren met de voedselproductie of afkomstig zijn van energiegewassen die worden geteeld voor het opwekken van biomassa-energie of van genetisch gemodificeerde gewassen, of met grondstoffen die hun oorsprong vinden in de intensieve landbouw.³⁵
- Kernenergie, kerncentrales of specifieke onderdelen voor de productie van kernenergie produceren of verkopen.
- Verbruikte splijtstof vervoeren of opslaan.
- Energie produceren of verkopen die afkomstig is van met fossiele brandstoffen (kolen, olie en gas) gestookte centrales³⁶.
- Kolengestookte centrales bouwen of exploiteren.³⁷

³⁴ Er geldt een drempel van 10% van de bedrijfsinkomsten.

³⁵ Er geldt een drempel van 5% van de bedrijfsinkomsten.

³⁶ Er geldt een drempel van 5% van de bedrijfsinkomsten evenals een maximaal geïnstalleerd vermogen van 5 gigawatt.

³⁷ Na 2009 is de bewustwording van de klimaatverandering en de oorsprong ervan het voornaamste belang. Betrokkenheid bij dergelijke activiteiten wijst op een bewuste keuze.

In de praktijk: Triodos Bank kan investeren in een supermarkt die benzine verkoopt op zijn terrein.

Genetische modificatie

Genetische modificatie betreft de kunstmatige verandering van genen. Genetisch gemodificeerde gewassen maken deel uit van de huidige voedselproductieketen, ook al zijn de milieugevolgen ervan nog niet uitvoerig onderzocht. Genetische modificatie van dieren zal naar verwachting ook ingang vinden in de voedselproductieketen. Genetische manipulatie wordt al op grote schaal gebruikt voor medische doeleinden bij onderzoek.

Wat wij geloven

- Triodos Bank erkent de voordelen van gentechnologie en de bijdrage daarvan aan de gezondheid van de mens en de kwaliteit van het leven, met name in de gezondheidszorg. Het gebruik van gentechnologie is echter ook omgeven met veel onzekerheden en risico's, en het is de vraag of het deel kan uitmaken van duurzame ontwikkeling.
- Er is een ethische grens aan het veranderen van de natuur, en wij zullen altijd een ethische evaluatie uitvoeren van het gebruik van genetische manipulatie in relatie tot de doeleinden en toepassingen.
- Triodos Bank gelooft in biologische voeding en landbouw, op basis van natuurlijke ecosystemen, waarbij de biodiversiteit in stand wordt gehouden en aandacht wordt besteed aan de gezondheid van mensen en het welzijn van dieren.
- De natuur is complex en inmenging in natuurlijke processen kan onvoorspelbare gevolgen hebben.
- Wij erkennen dat het in sommige gebieden moeilijk is GGO-vrije ingrediënten te verkrijgen, bijvoorbeeld in de VS.
- Mensen moeten altijd en overal de mogelijkheid hebben om te kiezen voor niet-genetisch gemodificeerd voedsel.
- Producten uit nieuwe technologieën moeten gebaseerd zijn op het voorzorgsbeginsel, dat ook een element is van het Protocol van Cartagena inzake bioveiligheid.
- Gemodificeerde voedings- en voedergewassen zijn niet de beste oplossing voor voedselschaarste.
- Bedrijven zijn verantwoordelijk voor het beperken van het gebruik van GGO's en voor het goedkeuren, ontwikkelen en bevorderen van alternatieven.
- Bedrijven hebben niet het recht om het eigendom op te eisen van al dan niet gemodificeerde natuurlijke stoffen.

Leidend beginsel: Triodos Bank kiest ervoor om het gebruik of de ontwikkeling van genetische modificatie en andere controversiële biotechnologieën door bedrijven niet te financieren.

Triodos Bank sluit bedrijven uit die:

- Transgene voedingsmiddelen of voedselgewassen ontwikkelen of verkopen;
- Genetisch gemodificeerde voedselgewassen verwerken, tenzij het bedrijf de toepassing hiervan proactief beperkt of consumenten keuzevrijheid biedt;
- De voordelen van genetisch gemodificeerde voedingsgewassen benadrukken en niet het voorzorgsbeginsel hanteren.
- Zich actief verzetten tegen etiketteringsvoorschriften, waardoor transparante informatie en de keuzevrijheid van de consument worden belemmerd.
- Dieren genetisch modificeren voor niet-medische doeleinden
- Dieren genetisch modificeren voor medische doeleinden terwijl er alternatieven beschikbaar zijn.
- Betrokken zijn bij xenotransplantatie van volledige organen.
- Betrokken zijn bij het klonen van dieren.

In de praktijk

Triodos Bank kan investeren in een levensmiddelenproducent die GM-voedingsingrediënten in zijn producten gebruikt, wanneer de onderneming haar klanten ook GM-vrije alternatieven biedt en wanneer zij het gebruik van GM-ingrediënten tracht te beperken. Triodos Bank kan ook investeren in een microfinancieringsinstelling die een lening verstrekt aan een landbouwer die mogelijk genetisch gemodificeerde zaden gebruikt. Maar wij zullen niet investeren in een bedrijf dat deze zaden produceert.

Gevaarlijke stoffen, verontreiniging en vervuiling

Gevaarlijke stoffen kunnen milieu- en gezondheidsproblemen veroorzaken, hetzij door accumulatie in de voedselketen, hetzij door acute toxiciteit. Verontreiniging heeft betrekking op het introduceren van micro- organismen, chemicaliën, giftige stoffen, afval of afvalwater in het milieu (lucht, water of bodem) met een zodanig concentratieniveau dat de gezondheid en bruikbaarheid van levende organismen achteruitgaan. Triodos Bank verwacht van ondernemingen dat zij het gebruik van gevaarlijke stoffen, zoals bestrijdingsmiddelen, zoveel mogelijk beperken en zorgvuldig omgaan met afval.

Wat wij geloven

- Gevaarlijke stoffen kunnen het milieu ernstig schaden en natuurlijke processen verstoren.

- Gevaarlijke stoffen vormen een bedreiging voor de menselijke gezondheid en de kwaliteit van het leven.
- Ondanks de beschikbaarheid van alternatieven worden gevaarlijke stoffen nog steeds op grote schaal gebruikt in de landbouw en de industrie. Bedrijven zijn verantwoordelijk voor het terugdringen van het gebruik van schadelijke stoffen, en voor het aannemen, ontwikkelen en bevorderen van minder schadelijke alternatieven.
- Hoewel verontreiniging de oudste zorg op de milieue-agenda is, blijft zij wereldwijd een belangrijk probleem en moeten we het milieu ertegen beschermen.
- Verontreiniging heeft nadelige gevolgen voor menselijke gemeenschappen, en deze gevolgen doen zich onevenredig veel voor onder armere gemeenschappen en in ontwikkelingslanden. Overal moeten mensen beschermd worden tegen besmetting.
- Industriële en commerciële activiteiten zijn verantwoordelijk voor de meeste verontreiniging. Bedrijven hebben de verantwoordelijkheid om besmetting van hun toeleveringsketens, productieprocessen en producten te voorkomen.
- De relevante internationale overeenkomsten op het gebied van productie en het gebruik van gevaarlijke of giftige stoffen niet naleven.⁴¹
- De desbetreffende internationale overeenkomsten inzake de handel in chemische stoffen en chemisch afval niet naleven.⁴²
- Betrokken zijn bij de lozing van mijnbouwafval in rivieren of de diepzee.
- Een hoog risico lopen op verontreiniging en geen beleid en programma's hebben die streefcijfers en gegevens over verontreiniging bevatten, of geen producten en processen ontwikkelen en bevorderen die minder schadelijk zijn voor het milieu.

In de praktijk

Triodos Bank zal geen bedrijven financieren die pesticiden produceren. Echter, enig risico op pesticiden kan voorkomen bij bedrijven die pesticiden gebruiken in de toeleveringsketen, of indirect, via microfinanciering aan boeren in opkomende markten die gebruik kunnen maken van pesticiden.

Leidend beginsel: Wij beleggen in ondernemingen die zich bewust zijn van de gevaren van het gebruik van gevaarlijke stoffen, en in ondernemingen die minder schadelijke alternatieven invoeren, ontwikkelen en promoten. Wij beleggen in ondernemingen die blijf geven van besef en beheersing van besmettingsrisico's.

Triodos Bank sluit bedrijven uit die:

- Actief zijn op plaatsen waar de potentiële negatieve gevolgen van de activiteiten onbeheersbaar zijn;
- Pesticiden produceren of verkopen³⁸ of andere gevaarlijke stoffen die een bedreiging vormen voor het welzijn van mensen, dieren en het milieu.
- Betrokken zijn bij controverses in verband met verontreiniging en gevaarlijke stoffen, en niet voldoende maatregelen hebben genomen, met gebruikmaking van de beste beschikbare technologieën (BBT),³⁹ om toekomstige voorvallen te voorkomen.
- De gevaarlijkste internationaal erkende stoffen produceren of verkopen, zoals vastgesteld in het VN-Verdrag van Stockholm inzake persistente organische verontreinigende stoffen (POP's).⁴⁰
- Op zodanige wijze te werk gaan dat dit leidt tot ernstige en onomkeerbare milieuschade;
- Toenemende (zoet)waterschaarste bedreigt het leven op aarde.
- In gebieden met waterschaarste kan de vraag naar zoet water leiden tot meer concurrentie om water tussen bedrijven, de bevolking in het algemeen, landbouw en ecosystemen.
- Triodos Bank moedigt bedrijven aan om hun watergebruik te beheersen en te beperken, om ervoor te zorgen dat de impact van hun watergebruik zo gering mogelijk is en om watervervuiling te voorkomen, door het toepassen van waterbeheerstrategieën en -programma's.
- Wij voeren een dialoog met bedrijven om hen te stimuleren tot het krijgen van inzicht in hun voetafdruk op het gebied van water en hen aan te zetten tot goed waterbeheer.

³⁸ Een drempel van 5% bedrijfsinkomsten is van toepassing.

³⁹ De beste beschikbare technologie of beste beschikbare technieken (BBT) is de door wetgevers of regelgevers goedgekeurde technologie om te voldoen aan outputnormen voor een bepaald proces, bijvoorbeeld ter voorkoming en bestrijding van industriële verontreiniging.

⁴⁰ Wij maken één uitzondering – het gebruik van DDT volgens de richtsnoeren van de Wereldgezondheidsorganisatie is aanvaardbaar omdat het in veel landen nog steeds als essentieel wordt beschouwd voor de beheersing van ziekteoverdracht door muggen.

⁴¹ Bijvoorbeeld, zoals voorgeschreven door het Protocol van Montreal.

⁴² Bijvoorbeeld, zoals voorgeschreven door het Verdrag van Bazel en het Verdrag van Rotterdam.

Triodos Bank sluit bedrijven uit die:

- Actief zijn in waterintensieve sectoren en geen maatregelen nemen om bij al hun activiteiten het gebruik van zoet water te beperken. De maatregelen kunnen onder meer betrekking hebben op de effectbeoordeling van waterschaarste en op waterrecycling.
- Nieuwe activiteiten starten in gebieden waar al waterschaarste heerst, waarbij die activiteiten zouden concurreren met de behoeften van de gemeenschappen.

Governance

Triodos Bank is van mening dat een goede corporate governance-structuur de gedeelde filosofie, praktijk en cultuur binnen een onderneming vertegenwoordigt en zelfregulerend is om goede werkwijzen in de toekomst te verzekeren. Relevante onderwerpen voor corporate governance zijn onder meer accounting en bezoldiging, corruptie, belastingen en andere schendingen van wetgeving, codes en verdragen.

Corporate governance ziet op de structuur van regels, werkwijzen en processen die worden gebruikt om een onderneming te leiden en te besturen en om de belangen van alle belanghebbenden van de onderneming met elkaar in evenwicht te brengen. Het bestrijkt een breed scala aan aspecten, zoals transparantie, mogelijke belangenconflicten, verantwoordingsplicht, diversiteit en billijkheid. In het algemeen staat Triodos Bank kritisch tegenover ondernemingen met controversiële praktijken op deze gebieden.

Wat wij geloven

- Goede corporate governance-praktijken zijn van fundamenteel belang voor het besturen van een onderneming en voor transparantie en verantwoordingsplicht.
- Wat beloning betreft, gelooft Triodos Bank in de intrinsieke motivatie van medewerkers om goede werkwijzen te handhaven en streeft zij ernaar anderen met deze visie te inspireren.
- Good governance-normen ondersteunen transparantie (ook inzake belastingen), machtsverdeling, onafhankelijkheid van toezicht, billijke beloningsbeginselen en een focus op waardecreatie op lange termijn.
- Wij steunen het stakeholdermodel van corporate governance, dat bepaalt dat ondernemingen rekening moeten houden met de belangen van hun stakeholders (niet alleen die van hun aandeelhouders), zoals werknemers, klanten, leveranciers en auditors, alsook betrokken gemeenschappen.
- Buitensporige beloningen van bestuurders dragen bij tot maatschappelijke ongelijkheid.

Leidend beginsel: Triodos Bank financiert alleen ondernemingen die goede corporate governance werkwijzen naleven.

Financiële verslaglegging en beloning

Een solide accounting- en beloningsbeleid en de naleving daarvan zijn van essentieel belang voor de gezondheid en reputatie van ondernemingen op lange termijn.

Triodos Bank sluit bedrijven uit die:

- Betrokken zijn bij boekhoudkundige onregelmatigheden of onregelmatigheden op het gebied van beloningen waarbij zich aanzienlijke ethische/morele bezwaren voordoen en die duidelijk in strijd zijn met lokale of internationale normen op het gebied van best practices, waarbij de onderneming het nalaat geloofwaardige maatregelen te treffen.
- Buitensporige belonings- en vergoedingspakketten voor bestuurders hebben die niet voldoen aan lokale of internationale normen van best practices.

Corruptie

Corruptie betreft het misbruiken van macht ten einde de gang van zaken te wijzigen en kenmerkt zich over het algemeen door het geven of ontvangen van smeergeld of betalingen. Triodos Bank is van mening dat corruptie ernstige negatieve gevolgen kan hebben voor de maatschappij en het milieu, evenals voor de lokale, nationale en internationale economie.

Triodos Bank sluit bedrijven uit die:

- Activiteiten ontplooiën in sectoren die met een hoog corruptierisico zijn aangemerkt, zonder een formeel beleid te hebben waarin het risico van omkoping en corruptie wordt aangepakt. Naast dit beleid moeten ondernemingen die in de bouw- en engineeringsector actief zijn, programma's voor bedrijfsethiek hebben waarin corruptie wordt aangepakt.
- Betrokken zijn bij onregelmatigheden in verband met corruptie, omkoping of witwassen van geld.
- Direct of indirect steekpenningen of andere onwettige voordelen beloven of aanbieden, om opdrachten of andere voordelen te verwerven of te behouden.

Belastingen

Triodos Bank is voorstander van een eerlijk en effectief belastingstelsel, waarin rekening wordt gehouden met de belangen van alle belanghebbenden en vindt dat belastingen moeten worden betaald in de landen waar de winsten worden gerealiseerd. In vele gevallen is belastingefficiëntie wettelijk toegestaan en kan zij de financiële resultaten van de onderneming verbeteren, vooral op korte termijn. De langetermijneffecten van agressieve belastingplanning kunnen echter financiële, regelgevings- en reputatierisico's inhouden.

Triodos Bank sluit bedrijven uit die:

- Betrokken zijn bij belastingontwikingsconstructies die aanleiding geven tot ernstige ethische of morele bezwaren en duidelijk in strijd zijn met lokale of internationale normen, en tegelijkertijd nalaten geloofwaardige maatregelen te nemen.

Schending van de wetgeving

Wetgeving, codes en verdragen bieden het kader waarbinnen bedrijven legaal zaken kunnen doen en zijn van cruciaal belang voor de regulering van het gedrag van ondernemingen met betrekking tot hun effect op mens en milieu.

Triodos Bank sluit bedrijven uit die:

- Betrokken zijn bij de schending van wetten en wetgeving, gedragscodes of conventies, tenzij er bewijs is van een structurele verandering binnen het bedrijf die leidt tot fundamentele veranderingen in gedrag.

Het beleid van Triodos Bank in de praktijk

De minimumeisen van Triodos Bank zijn dynamisch en kunnen onderhevig zijn aan veranderingen als gevolg van wetgeving, openbaar debat, best practice-normen en gedrag van ondernemingen. Voorts kunnen betrokkenheid en een permanente dialoog met deskundigen, belangengroepen en maatschappelijke organisaties aanleiding geven tot beleidswijzigingen. De minimumeisen worden ten minste elke twee jaar getoetst om zo Triodos Bank in staat te stellen op de hoogte te blijven van nieuwe ontwikkelingen.

Sommige (controversiële) producten, diensten en activiteiten vallen niet onder een van de categorieën die in dit document worden beschreven, maar vormen wel een belangrijk obstakel voor duurzame ontwikkeling. Bovendien kunnen innovatie en wetenschappelijke ontwikkelingen het denken over positieve impact en de belemmeringen daarbij op dynamische wijze veranderen.

Triodos Bank behoudt zich het recht voor om ondernemingen uit te sluiten die betrokken zijn bij dergelijke producten, diensten en activiteiten. Ondernemingen die betrokken waren bij onregelmatigheden in verband met de minimumeisen of andere onderwerpen en die onvoldoende verbetering laten zien, kunnen ook worden uitgesloten.

Pas toe of leg uit

Triodos Bank past het 'pas toe of leg uit'-beginsel toe wanneer zij een uitzondering maakt op haar eigen beleid of op internationale normen en beginselen, en legt verantwoording af over een dergelijk besluit. Uitzonderingen kunnen zich voordoen wanneer de betrokkenheid van Triodos Bank een bedrijf of organisatie stimuleert om op korte termijn aan de gewenste duurzaamheidsnormen te voldoen. In dergelijke gevallen gelden strenge eisen, zoals een formele en publieke

verbintenis om aan de normen te voldoen, ondersteund door een levensvatbare strategie, duidelijke doelstellingen en een realistisch tijdschema. Uitzonderingen kunnen zich ook voordoen wanneer een bedrijf op geloofwaardige wijze bezig is met een transitie om een leider te worden op het gebied van positieve impact/duurzaamheid, of wanneer de activiteiten en producten van het bedrijf van fundamenteel belang zijn om een transitie mogelijk te maken (bijvoorbeeld hernieuwbare energie). Voorts kunnen zich uitzonderingen voordoen wanneer activiteiten worden gefinancierd in een zeer complexe en moeilijke omgeving, bijvoorbeeld in gebieden met zwak bestuur.

Vanwege de rol en de aard van Triodos Bank is de impact van haar positieve benadering in de echte wereld afhankelijk van de samenwerking met haar zakelijke relaties, zoals de bedrijven en organisaties die Triodos Bank financiert en waarin Triodos Bank belegt. Deze en andere stakeholders dienen (de geest van) het beleid en de uitgangspunten van Triodos Bank zoals uiteengezet in dit document te respecteren en hun activiteiten dienovereenkomstig vorm te geven. Triodos Bank verwacht actief van haar zakelijke relaties dat zij voor hun bedrijf relevante onderdelen opnemen in hun interne procedures en inkoopbeleid, alsmede in contracten met onderaannemers en leveranciers. Triodos Bank dient haar missie door middel van de vaardigheden van en menselijke relaties met haar medewerkers. Een duidelijke bestuursstructuur is bedoeld om die vaardigheden en relaties te ondersteunen en te versterken en mag nooit worden gezien als een doel op zich.

Goedgekeurd door de Raad van Bestuur van Triodos Bank NV in december 2022

Bijlagen

Industriële normen en internationale codes en verdragen

Triodos Bank past de beginselen van vele normen, codes en conventies toe wanneer die relevant en evenredig proportioneel zijn of gebruikt deze normen en codes en conventies in onze prospect-, leveranciers- en portefeuillebeoordelingen (due diligence proces). Deze normen, codes en conventies omvatten, maar zijn niet beperkt tot:

Industriële normen

- Richtlijnen van de Wereldcommissie voor dammen
- IFC-prestatienormen
- Certificaten of labels
- FSC (hout, bosbouwproducten)
- ASC, MSC (vis, aquacultuur)
- Kimberleyproces (diamanten)
- IAO (rechten van werknemers en arbeidsnormen)
- De OESO-richtlijnen (mensenrechten en rechten van werknemers)
- Programma conflictvrije smelterijen (EICC)
- Ronde Tafel voor Duurzame Palmolie (RSPO)
- Palmolie Innovations Group (POIG)
- Internationale Raad voor Mijnbouw en Metalen (ICMM)
- Biologische Katoenversneller (OCA)
- Better Cotton Initiative (BCI)
- Cotton made in Africa (CmiA)
- Fairtrade-certificering

Codes en conventies:

- OESO richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen
- VN richtlijnen voor Bedrijfsleven en Mensenrechten
- Verklaring van de IAO inzake de Fundamentele Principes en Rechten op het Werk
- International Bill of Human Rights
- WHO (code voor het op de markt brengen van vervangingsmiddelen voor babymelk)
- Protocol van Montreal
- Verdrag van Bazel
- Verdrag van Rotterdam
- Protocol van Cartagena
- World Conservation Union (categorieën I-IV)
- Commissie werelderfgoed UNESCO
- Verdrag van Ramsar inzake watergebieden, zoals beschreven in het concept High Conservation Value (HCV)
- De Rode Lijst van de IUCN
- Overeenkomst inzake de internationale handel in bedreigde in het wild levende dier- en plantensoorten (CITES)
- United Nations Global Compact